

Zdzisław Wołk

Praca dyplomowa w przygotowaniu zawodowym na poziomie wyższym

Problemy Profesjologii nr 1, 13-22

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zdzisław Wołk

PRACA DYPLOMOWA W PRZYGOTOWANIU ZAWODOWYM NA POZIOMIE WYŻSZYM

Streszczenie

Ważnym etapem kształcenia akademickiego jest przygotowanie pracy dyplomowej. Spełnia ona kluczową rolę w zakresie integracji rezultatów nauczania uzyskanych w ramach różnych przedmiotów. Pozwala też na praktyczne wykorzystanie wiedzy w konkretnych sytuacjach poszukiwań empirycznych, a także wzbogaca studentów o nowe kompetencje niemożliwe do uzyskania w inny sposób. Przygotowywanie pracy dyplomowej może inspirować do samodzielności i do oryginalności przyjmowanych rozwiązań. Może też pozostawić trwały ślad w postaci ukształtowanej postawy samodzielności i twórczości.

Pełna realizacja wszystkich funkcji prac dyplomowych wymaga dużego doświadczenia i zaangażowania promotora. Jest on mistrzem, który stanowić powinien wzór osobowy odciskający swój trwały ślad w sylwetce zawodowej swoich studentów.

A BACHELOR'S DISSERTATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL PREPARATION ON HIGHER LEVEL

Summary

Preparation of a Bachelor's dissertation is an important stage of university education. It plays a key role in the integration of all learning results achieved within various subjects. It allows to use the knowledge in particular situations of empirical research and also gives students new competences which are impossible to achieve in another way. Preparation of a Bachelor's dissertation may inspire the students to their self-reliance and originality of proposed solutions. It may also leave a long-lasting mark in a form of students' independent and creative behavior.

Full realization of all the functions of Bachelor's dissertations demands great experience and commitment of their supervisors. They are masters who establish a kind of a personal example leaving a distinctive impression on professional profile of the students.

Uwagi wstępne

W kształceniu akademickim wciąż dominuje kształcenie ogólne, pomimo podejmowanych przez uczelnie prób edukacji zorientowanej na zawód, co czynione jest pod presją instrumentalnych oczekiwań kandydatów na studia. W licznych postulatach pracodawców również

można spotkać dość powszechny pogląd, że szkoły wyższe kształcą zbyt ogólnie, a przygotowanie absolwentów nie spełnia oczekiwań obejmowanych przez nich stanowisk zawodowych. Z pewnością takie oczekiwania wiążą się z pewnymi uproszczeniami, a kiedy indziej z wyidealizowanym postrzeganiem kształcenia i roli szkół wyższych.

Pozostając przy akceptacji kształcenia ogólnego, które jest cechą i szczególną właściwością nauczania w szkołach wyższych, jestem zdania, że poprzez prace dyplomowe prowadzone w ramach seminariów dyplomowych w szkolnictwie wyższym możliwe jest wyposażanie słuchaczy w szereg kompetencji bardzo istotnych i potrzebnych do dobrego przygotowania przyszłego absolwenta do pracy zawodowej. Mogą one znacząco przyczynić się do zbliżenia poznanej wiedzy teoretycznej do praktyki zawodowej i społecznej. Praca dyplomowa jest materialnym rezultatem i wieńczy długi okres uczestniczenia w seminarium dyplomowym. Jest celem, ale zarazem stanowi drogowskaz współdziałania nauczyciela i studenta, moim zdaniem bardziej znaczącego niż sama praca. Na drodze przygotowania pracy mają miejsce „oparte na podmiotowości relacje między jego profesorami i studentami. Źródłem podmiotowości w uniwersytecie jest dobrze zorganizowany proces kształcenia i poszukiwań naukowo-badawczych. Podmiotowość studenta i nauczyciela sprzyja rozwojowi przyjaznych, partnerskich i demokratycznych stosunków między uczestnikami tych procesów”¹.

W świetle licznych i wartościowych walorów prac dyplomowych zadziwia, że prowadzone są dyskusje podważające ich znaczenie, a nawet pojawiają się sugestie o ich likwidacji.

Od kilku lat w zgodzie z Kartą Bolońską w Polsce realizowany jest trójstopniowy system kształcenia na poziomie wyższym (licencjat, magisterium, doktorat), z których każdemu przypisane są specyficzne dla niego cele i zadania. Przedstawione w niniejszym artykule rozważania dotyczą kształcenia na dwóch pierwszych poziomach, choć z pewnością w większości mogą się odnosić również do przygotowania doktoratu.

O szczególnej roli kształcenia akademickiego

Szkolnictwo wyższe w Polsce bardzo intensywnie rozwinęło się w trakcie trwania transformacji ustrojowej. Po 1989 roku znacząco zwiększyła się liczba szkół wyższych, szczególnie niepublicznych, przybyło studentów i absolwentów. Dostęp do szkół wyższych stał się dużo łatwiejszy, można wręcz mówić o umasowieniu kształcenia na poziomie wyższym. Wraz z tym podniósł się poziom wykształcenia społeczeństwa polskiego, który przez lata nie prze-

¹ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011, s. 109.

kraczał 8,0%. Równocześnie jednak pojawił się niepokój o jakość nauczania w szkołach wyższych oraz o nadprodukcję dyplomów licencjackich i magisterskich, które nie gwarantują już zdobycia pracy zawodowej. Nie podejmując polemiki poglądem, że szkoły wyższe nie kształcą na zapotrzebowanie pracodawców stają po stronie dbałości o wysoką jakość kształcenia akademickiego.

Udział w życiu akademickim w każdej z podejmowanych ról nie wiąże się jednak wyłącznie z pracą dydaktyczną – z nauczaniem i uczeniem się i z nabywaniem nowych kompetencji zawodowych. Są one ważne i konieczne, jednakże nie jedyne. W działaniu uniwersytetu istnieje bowiem wiele sposobności doświadczania aktywnych poszukiwań związanych ze stawianiem i rozwiązywaniem problemów. Jest więc możliwość uczenia się w ten sposób kreatywności i zaangażowania w procesy poznawcze. W szkole wyższej edukacja może przebiegać trzema drogami: poprzez przekaz społeczny, praktykowanie i na gruncie refleksji. Szczególnie trzecia z wymienionych dróg służy rozwojowi, wymaga aktywności poznawczej uczącego się. W tym przypadku „refleksje nauczyciela i studenta są podobne, stają się oni partnerami w procesie wspólnie podejmowanych i rozwiązywanych zadań, podstawową metodą jest tutaj dyskusja, wymiana opinii w trakcie seminariów czy spotkań koła naukowego lub zespołu badawczego, przygotowywanie prac pisemnych i analiza ich recenzji; ta ścieżka zdobywania wiedzy i umiejętności zazwyczaj towarzyszy dwóm poprzednim, wykorzystując wiedzę albo gotową, podaną przez nauczyciela czy inne źródła, albo zdobytą „odkrytą” przez własne działanie, rzadko występuje samodzielnie; chodzi tu przede wszystkim o „wytwarzanie” wiedzy, a także o stawianie hipotez i ich „myślowne” weryfikowanie dzięki zaangażowaniu procesów myślenia pojęciowego, abstrakcyjnego, a nie tylko jej przyswajanie i odtwarzanie (droga 1) czy odkrywanie w procesie działania (droga 2)”². Kształcenie w szkole wyższej stwarza więc szereg możliwości rozwojowych poprzez wykorzystywanie każdej ze wspomnianych dróg, przy czym największą wartość ma edukacja poprzez refleksję (droga 3). W tym zawiera się różnica pomiędzy kształceniem szkolnym i akademickim. Wydaje się ona być bardzo wyraźna i nie wynika tylko z poziomu dojrzałości uczących się oraz charakteru przekazywanych treści. W szkole uczniowie pod kierunkiem nauczyciela poznają standardowy materiał programowy. Ukierunkowaniem procesu nauczania szkolnego jest często podręcznik, a nauczyciel jest jedynie osobą, która ma wyposażyć ucznia w treści „zaczepnięte” z podręcznika (podręczników). W szkołach wyższych programy kształcenia mają natomiast charakter autorski. O szczegółowych treściach nauczania decyduje wykładający je nauczyciel

² A. Brzezińska, *Interakcyjny model edukacji w szkole wyższej*, [w:] *Ewaluacja procesu kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska, J. Brzeziński, Poznań 2000, s. 82.

akademicki, który przekazując wiedzę odwołuje się do własnych badań i do swoich doświadczeń naukowych. To sprawia, że za każdym razem wykład może wyglądać inaczej, bowiem każdy kolejny uwzględnia nowe elementy, jest konsekwencją refleksji towarzyszących wykładowcy na zajęciach poprzednich. Oczywiście stwarza to studentom możliwość ciągłego doświadczania „nowego odkrywania”, nowych refleksji i poszukiwań pod kierunkiem osoby prowadzącej. Raczej nie zdarza się odwzorowanie na wykładzie treści z podręcznika czy skryptu – zazwyczaj wykładowca odwołuje się do wielu różnych źródeł, do własnego doświadczenia, własnej wiedzy i swoich przemyśleń. Najlepiej realizowany wykład nie stwarza możliwości samodzielnego rozwiązywania złożonych problemów. Też jest to trudne do zrealizowania na ćwiczeniach, które mają głównie na celu upogłdowienie i przeanalizowanie zagadnień poznanych na wykładach. Ćwiczenia przy tym rzadko stwarzają możliwość bezpośredniej pracy z profesorem, z badaczem o dużym doświadczeniu i dorobku naukowym, bowiem zazwyczaj są prowadzone przez asystentów i adiunktów. SeminaRIA dyplomowe powierzane są najbardziej doświadczonej kadrze. Ich prowadzenie trwa od dwóch do czterech semestrów. Tak długi okres współpracy umożliwia realizację licznych celów dydaktycznych i wychowawczych, z których nadrzędnym jest przygotowanie do samodzielnego wykorzystywania nabytej w ramach różnych przedmiotów kształcenia wiedzy i umiejętności do rozwiązywania interdyscyplinarnych problemów. Seminarium dyplomowe ma więc charakter specyficznego stażu, w jakimś sensie jest praktyką. Podejmowane do rozwiązywania problemy mają zazwyczaj charakter praktyczny, są zaczerpnięte z realnego rzeczywistego świata. Wymagają posilkowania się przez słuchaczy profesjonalnymi instrumentami, które będą wykorzystywać w przyszłej pracy zawodowej. W trakcie seminariów dyplomowych pod kierunkiem mistrza możliwy jest szczególnie dynamiczny rozwój seminarzysty. Wynika to z nieograniczonych możliwości, które stwarza ta forma kształcenia akademickiego, w ramach której student ma możliwość systematycznego bezpośredniego obcowania z osobą promotora. Wspólnie formułują problemy badawcze, analizują rzeczywistość, ćwiczą wnikliwość jej oglądu, dociekają spraw umykających i na co dzień niedostrzeganych, „na kolejnych spotkaniach omawia niepodobne problemy, wielokrotnie powraca do omówionych i przepracowanych już kwestii, choć w innym kontekście, poddaje się dany problem analizie z różnych punktów widzenia, pokazuje wzajemne powiązania pomiędzy omawianymi procesami i zjawiskami, kładzie się nacisk na genezę zjawisk oraz na ich konsekwencje”³. Praca na seminarium zawiera szereg elementów twórczych, które są możliwe w sytuacji, gdy ma miejsce

³ A. Brzezińska, *Miejsce ewaluacji w procesie kształcenia*, [w:] *Ewaluacja a jakość kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska, J. Brzeziński, A. Elias, Warszawa 2004, s. 177.

„odejście od modelu „pouczeniowego”, metodycznego na rzecz modelu refleksyjnego, co umożliwia pogłębione rozumienie rzeczywistości. Działanie nauczyciela implikuje układ szczególny, jest to relacja człowiek – człowiek w określonym kontekście. Implikuje on potrzebę rozumienia podmiotu, wyjaśnienia dlaczego podmiot tak a nie inaczej się zachowuje, ale także zdolność empatycznego utożsamiania się z podmiotem, umiejętność rozmowy – dialogu jako swoistej relacji podmiotowo-podmiotowej”⁴. W trakcie seminarium nauczyciel akademicki i student integrują swoją aktywność poznawczą, wspólnie podążają drogą dociekania i poznania. Wymaga to oczywiście ich wzajemnej akceptacji i gotowości do ścisłego współdziałania opartego na poszanowaniu godności partnerów przez siebie nawzajem.

Niektóre funkcje pracy dyplomowej i seminarium dyplomowego

Praca dyplomowa spełnia liczne funkcje, których realizacja jest ograniczona lub wręcz niemożliwa w inny sposób niż poprzez jej przygotowanie w ramach seminarium dyplomowego. Wyraźnie można to dostrzec przy analizie składników recenzji pracy dyplomowej. Przygotowując opinię o pracy recenzent powinien określić czy jej treść jest zgodna z tematem pracy, czy jest ona kompletna i czy posiada prawidłową strukturę, czy odpowiednio wykorzystano źródła i czy tekst został opracowany zgodnie z zasadami przygotowania tekstu naukowego, jaki jest merytoryczny poziom pracy dyplomowej i czy wnosi ona nowe (nie musi) elementy do wiedzy z danej dziedziny oraz jak można wykorzystać jej rezultaty. Powyższe przedstawione elementy oceny wskazują jak wiele walorów powinna mieć praca dyplomowa. Są to jednakże wymagania formalne, natomiast dużo więcej możliwości rozwojowych stwarza sposobność tworzenia interakcji student – nauczyciel zachodzących w trakcie seminarium dyplomowego. Te oczywiście nie są przedmiotem recenzji i mają charakter nieformalny. Bieżąca współpraca nieanonimowych partnerów daje możliwość trafnego rozpoznania strefy aktualnego rozwoju oraz strefy najbliższego rozwoju studenta. „Takie podwójne nastawienie na osobę uczącego się (co potrafi wykonać samodzielnie, a w czym należy mu pomagać) czyni edukację bardziej podmiotową w tym sensie, iż nie tylko kształtuje nowe kompetencje, ale także daje możliwość poszerzania poczucia kompetencji, a w efekcie poczucia sprawstwa, poczucie wpływu na zdarzenia zachodzące wokół jednostki, daje jej poczucie bycia aktorem i kreowania biegu zdarzeń, przeciwdziałania kształtowaniu się poczucia bycia pionkiem

⁴ D. Nawrot, *Rola treningów twórczości w kształceniu nauczycieli*, „Innowacje w Edukacji Akademickiej” 2002, nr 1, s. 78.

w rękach swego nauczyciela i biernego podlegania jego oddziaływaniom oraz ulegania wpływom otoczenia”⁵.

W świetle powszechnej dostępności do informacji, a także planowanych zmian w uzyskiwaniu uprawnień zawodowych również poza edukacją formalną, bezpośrednie relacje pomiędzy nauczycielem i uczniem stają się ważnym wyróżnikiem kształcenia akademickiego, wdrażającego do edukacji całościowej, w której z czasem dominować będą formy samokształceniowe⁶. Prowadzą też do formowania się kompetencji kluczowych, bardzo pożądanych w środowisku pracy, związanych z budowaniem relacji społecznych i nabywaniem umiejętności występowania w różnych rolach oraz do kształtowania warsztatu pracy rzucanego jako gromadzenie niezbędnych zasobów do wykonywania zadań, jak również do umiejętności właściwej organizacji pracy. W tym zakresie studenci posiadają zazwyczaj spore deficyty⁷. Nie sposób pominąć zagadnienia etyki pracy, która na seminarium może być pielęgnowana i kultywowana, która mocno jest powiązana z postulowaną przez prakseologów postawą gorliwej pracowitości⁸. Stworzenie możliwości ich uzupełniania stanowi kolejny walor przygotowywania pracy dyplomowej.

Próba typologii uczestników relacji nauczyciel szkoły wyższej – seminarzysty

Praca dyplomowa powstaje w rezultacie współpracy studenta (ucznia) i nauczyciela akademickiego (mistrza). Jest ona rezultatem procesu trwającego niekiedy dwa lata (praca magisterska).

Podejście do seminarium i do pracy dyplomowej zarówno ze strony nauczycieli akademickich jak i studentów jest bardzo różne. Jeżeli za kryterium porządkowania przyjmie się własne zaangażowanie, możliwe jest wyróżnienie poniższych typów nauczycieli: mistrz, nauczyciel, formalista, ignorant. Przy zastosowaniu tego samego kryterium wobec studentów można wyłonić odpowiednio następujące typy: poszukiwacz – pasjonat, „podążający za nauczycielem”, bierny – spełniający wymagania, „ogrywacz”.

⁵ A. Brzezińska, *Interakcyjny model edukacji w szkole wyższej*, [w:] *Ewaluacja procesu kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska i J. Brzeziński, Poznań 2000, s. 87-88.

⁶ J. Pólturzycki, *Dydaktyka dorosłych*, Warszawa 1991, s. 318.

⁷ B. Kłasińska, *Profil organizacyjny i metodyczny warsztatu prac naukowych studentów pedagogiki*, [w:] *Edukacja jutra. Aksjologia, innowacje i strategia rozwoju*, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Sosnowiec 2011, s. 97.

⁸ T. Kotarbiński, *Hasło dobrej roboty*, Warszawa 1975, s. 67.

Oczywiście, najkorzystniejszą jest sytuacja, kiedy nad pracą dyplomową pracuje mistrz z poszukiwaczem – pasjonatem. Za mistrza uważam osobę prowadzącą seminarium, która oddaje się z całą odpowiedzialnością i poświęceniem temu zadaniu. Szanującą studenta, gotową do systematycznej współpracy z nim, zarażającą go swoją pasją poszukiwania. W przygotowywaniu pracy dyplomowej szczególnie ważna jest faza koncepcyjna. Jest to faza budowania relacji mistrz – student na gruncie poszukiwań. Są to zazwyczaj poszukiwania problemu godnego podjęcia wysiłku poznawczego, ale też realne, możliwe do rozwiązania w ramach możliwości seminarzysty. Zachodzi więc konieczność szacowania tych możliwości i ewentualnych źródeł dodatkowych koniecznych do zgromadzenia zasobów. Praca na tym etapie jest indywidualna i grupowa. Indywidualna nad obszarem podejmowanych badań, natomiast grupowa w zakresie wspierania seminarzysty w jego analizach przez kolegów z grupy seminarnej będących aktywnymi świadkami jego poszukiwań i włączających się do nich.

Zazwyczaj mistrz „zaszczepia” pasję badania w osobowości studenta, mającym zadatki na „poszukiwacza”. Może się zdarzyć, że student skłonny do zafascynowania się pracą na seminarium, trafiając na prowadzącego nie będącego mistrzem, nie będzie miał możliwości stania się poszukiwaczem. W tym zawiera się szczególna odpowiedzialność prowadzącego. Może on bowiem znacząco wpłynąć na postawę seminarzysty dotyczącą seminarium i przygotowywanej pracy dyplomowej i sprawić, że będzie on zaangażowanym poszukiwaczem, a kiedy indziej nawet „ogrywaczem”. Mistrz pracując z zaangażowanym studentem znajduje satysfakcję i zadowolenie przy realizacji kolejnych etapów przygotowania pracy. Przy odpowiednim podejściu może pobudzić do aktywności studenta, który pierwotnie nie wykazuje zainteresowania seminarium. Mistrz jest coachem, który czuwa nad pracą studenta, ale pozostawia mu dużo swobody i możliwości własnej inwencji. W ten sposób seminarzysta sam ma możliwość dochodzenia do interesujących go problemów, które następnie będzie starał się rozwiązać oryginalnymi metodami. Faza koncepcyjna jest najtrudniejszą i najbardziej znaczącą fazą pracy na seminarium. W jej trakcie ma miejsce próbowanie sił, podejmowanie decyzji, w rezultacie których dalsze prace zostają już wyraźnie ukierunkowane. Student musi przesądzić, czym się zajmie, a co odrzuci z obszaru swoich zainteresowań. Potem na dalszych etapach pracy musi się koncentrować już tylko na wybranych przez siebie problemach i poszukiwać sposobów ich rozwiązania. Faza koncepcji jest możliwa do pełnej realizacji i wykorzystania dla rozwoju jedynie w przypadku spotkania się mistrza i poszukiwacza. W każdym innym przygotowanie pracy dyplomowej będzie miało charakter o niewielkim potencjale twórczym, przy dominacji elementów odtwórczych lub zalgorytmizowanych.

Osoba prowadząca seminarium dyplomowe o cechach nauczyciela jest nastawiona na rezultaty dydaktyczne, czyli na solidne wykonanie zadania, jakim jest praca końcowa. Nauczy-

ciel prowadzi swojego podopiecznego przez kolejne etapy seminarium, tak aby na końcu student przedstawił gotową pracę.

Typ formalisty cechuje konsekwencja w realizacji procesu przygotowania pracy. Formalista dba przede wszystkim o formalną stronę seminarium i niekiedy pracy dyplomowej. Bywa, że względy formalne przedkłada nad merytoryczne. Formalista sprzyja kształtowaniu się postaw biernych, niezaangażowanych. Dominacja aspektów formalnych rzutuje na formalny charakter pracy na seminarium, która rzadko jest współpracą pomiędzy prowadzącym i seminarzystą.

Wyróżniłem jeszcze jeden typ prowadzącego, którym jest ignorant. Taki prowadzący nie traktuje seminarium dyplomowego jako ważnej, wręcz kluczowej formy kształcenia. Nie zajmuje się studentem i jego pracą. Nie przykładą wagi do fazy koncepcyjnej. Raczej dąży do sytuacji, gdy student sam przedłoży gotową pracę. Nie towarzyszy więc w jej powstawaniu, przy zmaganiu się studenta z rozterkami i wątpliwościami. Ten typ prowadzącego wyrządza szkodę swoim podopiecznym i znacząco zubaża ich przygotowanie do pracy zawodowej i do dalszego życia. Najmniej szkodliwa jest sytuacja, gdy trafią do niego studenci typu „ogrywacze”, bowiem jedynie w takim przypadku żadnej ze stron nie zależy na nabywaniu przez studenta nowych kompetencji i na wykorzystaniu seminarium do rozwoju (każdej ze stron). Po między ignorantem i „ogrywaczem” niekiedy zawierana jest cicha ugoda, w myśl której ignorant pozwala się ograć, a „ogrywacz” ma zielone światło do ogrywania biernego z natury ignoranta. Oczywiście nie są to działania etyczne, jednakże niestety spotykane. W praktyce możliwe są dowolne zestawienia prowadzących i seminarzystów. Właściwie zawsze powinno się dążyć do tego, aby najczęstszą była relacja mistrz – poszukiwacz.

Oczywiście możliwe jest porządkowanie aktorów procesu przygotowania prac dyplomowych kierując się innymi kryteriami – np. w przypadku nauczycieli akademickich poziomem doświadczenia zawodowego, dydaktycznego, bogactwem własnego warsztatu badawczego, a w odniesieniu do studentów – zorientowaniem zawodowym, aspiracjami zawodowymi, wynikami uzyskanymi na studiach. Wydaje się jednak, że przesądzające o twórczym wykorzystaniu seminarium jest duże zaangażowanie każdego, uczestniczącego w nim podmiotu. To jednak mistrz jest osobą, która wyznacza zasady i od niego w dużym stopniu zależy, w jakie role wpiszą się prowadzący i seminarzysta.

W dyskusji o kształceniu w szkołach wyższych często zwraca się uwagę na coraz mniejsze wymagania stawiane kandydatom na studia i studentom. Rzeczywiście dostępność studiów jest znaczna, co sprawia, że ok. 70% absolwentów szkół ponadgimnazjalnych decyduje się na kontynuację nauki po maturze. Wśród nich są jednakże często osoby, które mają solid-

ne przygotowanie i reprezentują wysoki poziom kompetencji, rozwijanych i doskonalonych w trakcie studiów. Dla nich seminarium dyplomowe jest okazją do zaangażowanej solidnej pracy. Mają oni cechy, a przynajmniej zadatki pasjonatów. Jeśli trafią na osobę prowadzącą, która tego nie zauważy mogą swoje pasje zgubić, nie wykorzystać. W tym zawiera się kolejny aspekt odpowiedzialności nauczyciela akademickiego podejmującego zadanie prowadzenia seminarium dyplomowego. Na VI Kongresie Obywatelskim, który pod hasłem „Jaki rozwój, jaka edukacja – wielkie przewartościowanie” dwudziestoletnia maturzystka ze Słupska apelowała „Chcemy szkoły pozwalającej rozwinąć skrzydła”. Jej zdaniem szkoła pozwalająca rozwinąć skrzydła to taka szkoła, w której „będzie można zwrócić uwagę na osobiste talenty ucznia, rozwijać je, która wymaga kreatywnego myślenia, pozwalająca uczniowi kształtować jego charakter”⁹. Ten postulat odnieść można do całego systemu edukacji, również, a może w szczególności do kształcenia akademickiego. Indywidualna i partnerska praca ze studentem, możliwa jest w trakcie seminarium dyplomowego. Tam bowiem jest możliwość poświęcenia studentowi i jego pracy wyłącznej uwagi, co może stanowić skuteczny sposób twórczego tworzenia swojej podmiotowości przez studenta.

Refleksja końcowa

W przygotowaniu do przyszłej pracy zawodowej ważne znaczenie może mieć przygotowywanie pracy dyplomowej. Uczestnictwo w seminarium dyplomowym stwarza możliwość realizacji idei indywidualizacji kształcenia. Od lat można spotkać postulaty o innowacyjność w pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkołach wyższych, m.in. poprzez wzbudzanie wśród studentów zaciekawienia, zainteresowania i zamiłowań do studiów, zamiast „spotykanego ciągle jeszcze faszeringowania ich głów nudnymi zajęciami”¹⁰. O ile postulat realizacji przez studentów indywidualnej ścieżki kształcenia jest trudny do wdrożenia w pełnym zakresie, to indywidualna i zarazem grupowa oraz zespołowa praca na seminarium dyplomowym jest możliwa. Złożoność podejmowanych problemów – od koncepcyjnych poprzez praktyczne, organizacyjne i formalne – stanowi znakomitą bazę do rozwijania kompetencji i osobowości studenta. Tematyka pracy i zaangażowanie studenta w jej przygotowanie coraz częściej stanowią jeden ze składników warunkujących zainteresowanie absolwentem przez pracodawców

⁹ K. Firlej, *Chcemy szkoły pozwalającej rozwinąć skrzydła, Rozwój i edukacja. Wielkie przewartościowanie*, red. J. Szomburg, Gdańsk 2011, s. 100.

¹⁰ K. Denek, *Prace magisterskie*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej” 19987, nr 2.

i uzyskanie zatrudnienia. Dbałość o wysoką rangę seminarium dyplomowego i wysoki poziom zajęć seminaryjnych jest ważnym postulatem dla kształcenia akademickiego.

Bibliografia

- Brzezińska A., *Interakcyjny model edukacji w szkole wyższej*, [w:] *Ewaluacja procesu kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska, J. Brzeziński, Poznań 2000.
- Brzezińska A., *Miejsce ewaluacji w procesie kształcenia*, [w:] *Ewaluacja a jakość kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska, J. Brzeziński, A. Eliasz, Warszawa 2004.
- Denek K., *Prace magisterskie*, „Dydaktyka Szkoły Wyższej” 19987, nr 2.
- Denek K., *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011.
- Firlej K., *Chcemy szkoły pozwalającej rozwinąć skrzydła, Rozwój i edukacja. Wielkie przewartościowanie*, red. J. Szomburg, Gdańsk 2011.
- Kłasińska B., *Profil organizacyjny i metodyczny warsztatu prac naukowych studentów pedagogiki*, [w:] *Edukacja jutra. Aksjologia, innowacje i strategia rozwoju*, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Sosnowiec 2011.
- Kotarbiński T., *Hasło dobrej roboty*, Warszawa 1975.
- Nawrot D., *Rola treningów twórczości w kształceniu nauczycieli*, „Innowacje w Edukacji Akademickiej”, 2002, nr 1.
- Półturzycki J., *Dydaktyka dorosłych*, Warszawa 1991.